

Bolonjski proces i visoko školstvo medijskim očima

Danijel Labaš¹

dlabas@hrstud.hr

Lana Ciboci

lana_ciboci@yahoo.com

UDK: 378.14:316.64 Bologna

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 11. ožujka 2010.

Prihvaćeno: 15. studenoga 2010.

Mediji nas svakodnevno obasipaju temama o nasilju, kriminalu, korupciji, brojnim skandalima te sve više zapostavljaju jednu od svojih temeljnih dužnosti, a to je obrazovati ljude o ozbiljnim temama poput onih o znanosti, obrazovanju i kulturi. Takve su teme u medijima nedovoljno zastupljene i loše prezentirane. Brojni su se istraživači bavili analizom takvog stanja te zaključili da je glavni razlog tome loša komunikacija između znanstvenika i novinara te nedostatak edukacije znanstvenika u komunikacijskim vještinama koje su zanemarene u većini visokoškolskih ustanova.

Bolonjski proces pobudio je veliku pozornost javnosti, ali i medija. Metodom analize sadržaja najčitanijih dnevnih novina Večernjeg lista i Jutarnjeg lista ovim je radom istraženo koliko su pažnje posvećivali i na koji su način mediji izvještavali o toj, za hrvatsko visoko obrazovanje, velikoj promjeni. Rezultati su pokazali da hrvatski mediji ne pišu dovoljno o visokom obrazovanju te da, kad i o njemu pišu, donose samo osnovne informacije bez analiziranja uzroka, posljedica i šireg konteksta takvog stanja.

Ključne riječi: mediji, znanost, visoko obrazovanje, bolonjski proces, Večernji list, Jutarnji list

¹ Adresa autorâ: Sveučilište Zagreb – Hrvatski studiji, Borongajska 83d, HR-10000 Zagreb.

Uvod

Koliko se često listajući novine, gledajući televiziju, slušajući radio ili koristeći se internetom susrećemo sa člancima i priložima sa znanstvenom tematikom? Pretpostavljamo, vrlo rijetko. Naime, svjedoci smo sve veće komercijalizacije i sve prisutnijeg senzacionalizma u medijima. Iako se trudimo izbjegavati i sudjelovati u tolikom senzacionalizmu koji nam mediji nude, ponekad nismo ni svjesni koliko informacija pokupimo usput – listajući novine kod frizera, liječnika, u tramvaju ili tek letimičnim pogledom na naslovne stranice na kiosku pored kojeg svakodnevno prolazimo. Mediji nas svakodnevno obasipaju temama o poznatim osobama, nasilju, kriminalu, korupciji, lošim potezima Vlade i brojnim skandalima, te sve više zapostavljaju jednu od svojih temeljnih dužnosti, a to je obrazovati publiku. Naime, nije svrha medija samo zabaviti, već i informirati i obrazovati publiku o ozbiljnim temama poput onih o znanosti, obrazovanju i kulturi.

Razvitak obrazovanja i znanosti prema svjetskim kriterijima prvi je korak na putu prema društvu znanja. S tim je ciljem Hrvatska 2001. godine potpisala Bolonjsku deklaraciju koja je donesena radi stvaranja jedinstvenoga europskog visokoškolskog prostora. Njenom se provedbom žele hrvatske visokoobrazovne institucije učiniti konkurentnima onima iz inozemstva. Upravo je izvorno znanstveno istraživanje znanosti i visokog obrazovanja predmet ovog rada. U skladu s tim proveli smo istraživanje o prikazivanju visokog školstva u najčitanijim dnevnim novinama – *Večernjem listu* i *Jutarnjem listu*.¹ Cilj je bio istražiti kvalitetu novinskih članaka o visokom obrazovanju. Do sada je o ovoj temi napisano nekoliko znanstvenih radova, no nijedan nije analizirao medije i njihovo izvještavanje o bolonjskome procesu.

Analizom su obuhvaćena dva razdoblja: prvo od 03. do 23. listopada 2005. te drugo od 30. lipnja do 20. srpnja 2008. godine. Odabrana su ta dva razdoblja uz pretpostavku da će mediji upravo u tom razdoblju najviše izvještavati o visokoškolskom obrazovanju i bolonjskom procesu. Naime, prvim je razdobljem obuhvaćen početak, a drugim kraj prvog stupnja I. generacije bolonjskih studenata te podjela prvostupničkih diploma.²

Iako su se i ranije provodila istraživanja o prikazivanju znanosti u medijima, ovo je prvo takvo istraživanje o visokoškolskom obrazovanju. Stoga smatramo da je istraživanje pokazalo zanimljive rezultate o načinu na koji novinari izvještavaju o visokom obrazovanju, a na temelju dobivenih rezultata

¹ Prema podacima agencije Media Metar, u 2006. godini najčitanije dnevne novine bile su *Jutarnji list* (13.9 %) i *Večernji list* (13.1 %), a potom slijede 24 sata, *Slobodna Dalmacija*, *Novi list*, *Glas Slavonije*, *Vjesnik* i drugi.

² Istraživanje je provedeno koristeći se metodom analize sadržaja. U tu smo svrhu sastavili matricu koja se sastojala od pet dijelova: osnovne značajke članka, grafička oprema, karakteristike naslova i teme članka te značajke izvora informacija.

visokoobrazovne institucije i mediji mogu zaključiti što je potrebno popraviti u njihovu odnosu.

1. Javna percepcija znanosti

Znanost i tehnologija iz godine u godinu sve više napreduju, znanstvenici dolaze do sve važnijih otkrića, a u skladu s tim mijenja se i percepcija javnosti o znanosti. Istraživanja o odnosu javnosti i znanosti provode se već pedesetak godina. Veliki broj takvih istraživanja ukazuje na važnost koju istraživači pridaju tom području. Javno razumijevanje znanosti »po jednim zahvaća tek spoznajnu dimenziju – poznavanje sadržaja znanstvenih spoznaja, znanstvenih metoda te poznavanje znanosti kao društvene djelatnosti, dok po drugima, osim kognitivnih sadržaja, uključuje i stavove prema znanosti«.³

Do sedamdesetih se godina 20. stoljeća smatralo da je popularizacija znanosti zadaća akademske javnosti, a da je javnost samo pasivni subjekt kojem znanstvene informacije treba pružiti u što jednostavnijem obliku. Krajem osamdesetih godina, pod utjecajem feminističkog ili ekološkog pokreta sve vidljiviji postaju neželjeni utjecaji znanstvenog razvoja, te mediji počinju sve više pisati o znanstvenim temama poput onih o nuklearnoj energiji, globalnom zatopljenju i genskoj tehnologiji. Sve to dovelo je do intenziviranja istraživačkog rada. Do prekretnice u raspravama o javnosti i znanosti došlo je 1985. godine kada je predstavljen Bodmerov izvještaj *Javno razumijevanje znanosti*. U izvještaju se naglašava da je »znanstvena obaviještenost javnosti preduvjet njezine podrške javnosti, pa današnju neuku javnost valja transformirati u obaviještenu javnost sutrašnjice, a dužnost je znanstvenika da komuniciraju s javnošću«.⁴ Izvještaj je potaknuo brojne rasprave koje su rezultirale dvjema strujama u istraživanjima odnosa znanosti i javnosti: jedna se fokusirala na kvalitativne studije dodirnih točaka znanosti i javnosti, dok se druga temelji na sondažama javnog mnijenja Eurobarometar koji prati znanstvenu pismenost i stavove javnosti prema znanosti.⁵

U Hrvatskoj je prvo istraživanje javnih percepcija znanosti provedeno 2004. godine. Rezultati tog istraživanja pokazali su da hrvatska javnost percipira znanost kao objektivnu i racionalnu djelatnost te djelatnost koja je politički neutralna i neopredijeljena. Čak 88 % ispitanika smatra da znanost i tehnologija poboljšavaju životne izgleda novih naraštaja te omogućavaju kvalitetniji i ugodniji život. Da se previše oslanjamo na znanost, a premalo na vjeru smatra 60 % ispitanika. Kad je riječ o generacijskim razlikama, istraživanje je

³ Katarina PRPIĆ, Znanost u očima javnosti i znanstvenika, u: Katarina PRPIĆ (ur.), *Elite znanja u društvu (ne)znanja*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja, 2005, 233-289: 235.

⁴ *Isto*: 234.

⁵ *Isto*: 234.

pokazalo da mlađe generacije imaju pozitivnije stavove od starijih.⁶ Ruralne i malogradske sredine sklonije su nepovjerenju prema utjecajima znanosti na tradicionalni vrijednosni sustav. Društvenu i političku neutralnost znanosti više prihvaćaju stanovnici manjih naselja, dok je gradsko stanovništvo prema njoj skeptičnije. Rezultati ovog istraživanja upućuju da je »visoko izraženo povjerenje javnosti u pozitivnu društvenu ulogu znanosti izvor socijalnoga kapitala, koji može pridonositi razvoju društva znanja kao proklamiranom društvenom i ekonomskom cilju EU-a, pa onda i njezinih budućih članica, konkretno Hrvatske«.⁷

Ovi su rezultati pokazatelj da je publika itekako zainteresirana za znanost. Upravo bi ju stoga trebalo što više popularizirati.⁸ Ipak, postavlja se pitanje kojim sve načinima znanstvenici mogu doprijeti do javnosti i na taj im način prenijeti svoje poruke. Neki od tih načina su izložbe u muzejima i znanstvenim centrima te razne znanstvene priredbe poput Smotre sveučilišta i Festivala znanosti.⁹ No, zbog svoje dostupnosti i raširenosti najveću ulogu u popularizaciji znanosti imaju mediji. Budući da svakog dana milijuni ljudi čitaju novine, slušaju radio i gledaju televiziju to je najsigurniji put kojim poruka znanstvenika može doprijeti do javnosti.

2. Znanost u medijima

Istraživanja koja su provedena davne 1958. godine pokazala su da osam posto odraslih čita vijesti sa znanstvenom tematikom. Pokazalo se da su to osobe s višim stupnjem obrazovanja i to češće muškarci nego žene. Dvadeset godina kasnije taj se postotak povećao na čak 19 posto.¹⁰ To je dokaz da posto-

⁶ »U hrvatskoj se javnosti generacijske razlike u odnosu prema znanosti izražavaju dvojako: s jedne strane kao veća suzdržanost mladih naraštaja prema ideologiji spoznajno svemoćne, a društveno neutralne znanosti, ali i kao njihova veća rezerviranost prema ocjeni da je znanost razarateljica tradicionalnih vrednota i načina života.« (Katarina PRPIĆ, 2007. Kako hrvatska javnost i politička elita percipiraju znanost, *Politička misao* 44 (2007) 1, 67-92: 82.)

⁷ Isto: 82.

⁸ O tome piše Nenad Raos u djelu »*Kako popularizirati znanost*«. Raos naglašava tri razloga zašto znanost treba popularizirati. Prvi je razlog da običnom čovjeku treba približiti znanost i upoznati ga s novim znanstvenim otkrićima kako bi ih mogao razumjeti, a potom i primijeniti. Takvu popularizaciju znanosti treba usmjeriti osobito na mlade naraštaje kako bi ih se potaklo da se u kasnijoj životnoj dobi opredijele za znanstvena zanimanja. Drugi se razlog nadovezuje na prvi, a to je novačenje budućih znanstvenika. Time se uklanja i nezainteresiranost javnosti za znanost. Treći, za znanstvenike i najvažniji razlog, je da popularizacijom znanosti u medijima jača i spoznaja glasača o važnosti znanosti. Glasači utječu na političare, a oni su ti koji odlučuju o izdavanju više novaca za znanstvena istraživanja što je znanstvenicima zaista potrebno. (usp. Nenad RAOS, Kako popularizirati znanost? *Arh Hig Rada Toksikol* 53 (2002), 145-152: 146.)

⁹ Usp. Blanka JERGOVIĆ, Mladen JURAČIĆ, *Znanost u javnost: uvod u komuniciranje znanosti, inženjerstva i tehnologije*, Zagreb, Izvori, 2004: 3.

¹⁰ Usp. Stjepan MALOVIĆ, Popularisation or vulgarisation of science, u: Blanka JERGOVIĆ

tak zainteresiranih za znanstvene teme u medijima raste iz godine u godinu te je stoga obveza medija da im takve teme i pruže.

Znanstvenici i novinari su na prvi pogled sudionici dvaju različitih svjetova. No, zapravo među njima ima puno više poveznica, nego li su ih možda i sami svjesni. I jedni i drugi su život posvetili istraživanju. Znanstvenici se nastoje približiti istini, a to rade tako da opažanjem skupljaju podatke o svijetu koji nas okružuje i zatim te podatke dovode u međusobni odnos kako bi opisali, objasnili i protumačili opaženu pojavu.¹¹ S druge strane novinari »nastoje začu u vijest i analizirati je istražujući joj uzroke, razloge, prethodna i slična zbivanja te moguće posljedice, ispitati koju društvenu (aktualnu) temu, koja može biti politička, ekonomska, kulturna, socijalna ili se odnositi na koju zajednicu ili građane«. ¹² I jedni i drugi stoga pronalaze informacije koje su bitne za sve nas.

Znanstvene teme sadrže sve bitne značajke novinarske vijesti: zanimljive su, važne i utjecajne. Unatoč tome, prikaz znanosti u medijima je vrlo često dosadan i odbojan, a povodi su najčešće senzacionalistički. Znanost je loše prezentirana, teme su nedovoljno zastupljene i smatra se da su široj javnosti nezanimljive.¹³ Povod pisanju o znanosti su najčešće znanstvena otkrića, godišnji sastanci i znanstveni kongresi koje mediji prezentiraju tako da kod publike izazovu oduševljenje, smijeh, strast ili čak i gađenje, dok one bitne stvari stavljaju u drugi plan, a sve s ciljem što bolje prodaje.¹⁴ Upravo je to, ističu Malović i Vilović, glavna srž sukoba između medija i znanosti. Mediji žele zanimljive, kratke i jednostavne vijesti u kojima prevladavaju snažne ličnosti. Istodobno, znanstvenici koriste stručnu terminologiju, objavljuju samo ono što je sustavno, cjelovito i dokumentirano te opsežno opisuju predmet svog istraživanja.¹⁵ Znanstvenicima je, također, odbojna ideja da rezultate mukotrpnog i višegodišnjeg istraživanja, ispisanih na tisućama stranica, medijima prenesu u samo 100-200 riječi, koje mediji zatim objave nakon vijesti o uspjehu nekog pjevača čime u potpunosti umanjuju važnost takvih tema.¹⁶

Istraživanjem i analizom razloga loše zastupljenosti znanstvenih tema u hrvatskim medijima bavili su se brojni istraživači. Pritom su isticali da je komunikacija glavno sredstvo povezivanja ovih dviju djelatnosti. Obje djelat-

(ur.), *Znanost i javnost*, Zagreb, Izvori, 2002, 52-59: 56.

¹¹ Usp. Danijel LABAŠ, Novinarstvo pred zahtjevom istine, *Riječki teološki časopis*, 14 (2006) 1, 53-67: 59.

¹² Danijel LABAŠ, Istraživačko, istražno ili istražiteljsko novinarstvo?, u: Juraj Mirko MATAUŠIĆ, *Komunikacijske znanosti – Znanstvene grane i nazivlje*, Zagreb, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, 2007, 86-95: 89.

¹³ Usp. Stjepan MALOVIĆ, Gordana VILOVIĆ, Kako se obratiti medijima?, u: Blanka JERGOVIĆ (ur.), *Znanost i javnost*, Zagreb, Izvori, 2002, 85-92: 89.

¹⁴ Usp. Tim RADFORD, Science for people who do not want to know about science, u: Blanka JERGOVIĆ (ur.), *Znanost i javnost*, Zagreb, Izvori, 2002, 82-84: 84.

¹⁵ Kao u bilješki 13, 89.

¹⁶ Kao u bilješki 10, 54.

nosti, naime, svoj uspjeh temelje na dobrom savladavanju komunikacijskih vještina. Upravo su komunikacijski problemi koji potječu od nedostatka edukacije znanstvenika u komunikacijskim vještinama, smatraju osnivači časopisa *Croatian Medical Journal*, Ana i Matko Marušić, glavni razlog loše zastupljenosti znanstvenih tema u medijima.¹⁷ Komunikacijske vještine zanemarene su u većini visokoškolskih ustanova, a upravo je komunikacija temelj znanstvenog rada. Pod komunikacijom podrazumijevaju izmjenu informacija među znanstvenicima, najčešće u obliku znanstvenih radova što je i glavni cilj znanstvenih istraživanja.¹⁸ Upravo stoga začuđuje što znanstvenici ne znaju jednostavnim jezikom prezentirati javnosti rezultate svojih istraživanja. No, A. i M. Marušić smatraju da za to postoji vrlo jednostavno rješenje - iščitavanje brojnih knjiga koje sadrže načela znanstvenog pisanja.¹⁹

Osim truda samih znanstvenika u rješavanju ovog razilaženja i nerazumijevanja Malović i Vilović naglašavaju i ulogu novinara »čija je osnovna zadaća i koji su obrazovani upravo za to da prenesu primateljima i najsloženije poruke upravo na onaj način na koji to oni mogu percipirati [...] tako da bi i nedovoljno obrazovana publika bila u potpunosti informirana«. ²⁰ Novinari se moraju potruditi da od samih znanstvenika dobiju što razumljivije informacije koje, ako ih i dalje ne razumiju, trebaju s njima dodatno razraditi kako bi publici prenijeli s jedne strane razumljivu, a s druge strane privlačnu informaciju koju će svaki čovjek koji na nju naiđe, htjeti pročitati/pogledati/poslušati. Na taj će način znanost postati popularnija i utjecajnija u javnosti.²¹ Muharem Kulenović, bivši urednik na Trećem programu Hrvatskog radija, smatra da bi unutar svakog medija trebalo utemeljiti redakciju, ili bar tim novinara »koji će sustavno obrađivati znanost, institucionalno i u suradnji s pojedincima, te osmišljavati forme i sadržaje za sve programe, kako bi se postigao raster prilagođen tipu programa – od vijesti i informacije, preko kraćih razgovora ili snimljenih izjava u informativnim emisijama«. ²² Popularizacija znanosti je ključ rješenja nerazumijevanja između znanosti i medija. Znanstvenici dolaze

¹⁷ Usp. Ana MARUŠIĆ, Matko MARUŠIĆ, Clarity of scientific presentation: Prerequisite for the communication of science to the public, u: Blanka JERGOVIĆ (ur.), *Znanost i javnost*, Zagreb, Izvori, 2002, 71-72.

¹⁸ I Stjepan Malović i Gordana Vilović smatraju da je glavni razlog loše zastupljenosti znanstvenih tema u medijima loša komunikacija između znanstvenika i novinara. Ističu da znanstvenici ne znaju rezultate svojih istraživanja prenijeti javnosti, odnosno novinarima, na jasan i razumljiv način. Naime, znanstvenici se u uskom krugu svoje struke koriste specifičnim jezikom i terminologijom koji običnom laiku nisu poznati. Upravo stoga, prilikom iznošenja poruka izvan tog uskog kruga struke nastaju komunikacijski problemi. No, i taj se problem, ističu oni, može uspješno prevladati koristeći se infografikama, izražajnim sredstvom koje danas koriste sve svjetske novine. (Usp. kao u bilješki 13, 86.)

¹⁹ Kao u bilješki 17, 72.

²⁰ Kao u bilješki 13, 88.

²¹ *Isto*: 91.

²² Muhamed KULENOVIĆ, Znanost i radio: Između uređivačke politike i potreba znanosti i javnosti, u: Blanka JERGOVIĆ (ur.), *Znanost i javnost*, Zagreb, Izvori, 2002, 160-163: 162.

do brojnih važnih i zanimljivih otkrića koja zavrjeđuju da javnost sazna za njih. Bila bi prava šteta da takve informacije zauvijek ostanu unutar zidova nekog laboratorija ili istraživačkog središta.

2.1. Znanstvena istraživanja o prikazivanju znanosti u medijima

Mediji su, kao što je već rečeno, široj publici glavni izvor svih, pa i znanstvenih informacija. Stoga ne čudi da je prikaz znanosti u medijima čest predmet znanstvenih istraživanja.

Jedno od njih u Americi je provela Marianne G. Pellechia. Analizirala je dnevni tisak u posljednja tri desetljeća prošlog stoljeća i došla je do zaključka da iako se broj članaka o znanosti u novinama povećao, da je njihova opsežnost ostala ista. Analizom novina u Italiji, Grčkoj i Južnoj Africi istraživači su uočili da se s godinama broj znanstvenih članaka povećava. Članci o znanosti i tehnologiji u prosjeku zauzimaju između 1.5 - 2.5 % dnevnih listova. U Velikoj Britaniji je taj postotak ipak nešto viši (5 %). Zapanjujući su rezultati istraživanja talijanskog dnevnog lista *Il Corriere della Sera* prema kojima udio znanstvenih članaka u tim novinama iznosi skoro jednu trećinu od ukupnog broja članaka. Pišući o znanstvenim temama u 25 % slučajeva novinari ne navode izvor podataka.²³

Istraživanja su pokazala da u prikazu znanosti dominiraju teme o medicini, ali se naglašavaju i pozitivni aspekti znanosti i tehnologije. Rezultati Eurobarometra iz 2001. godine pokazuju da 63 % Europljana najveći interes pokazuje za teme iz tog područja. Dnevne novine vijesti o znanosti, posebice o medicini, preuzimaju iz objava za tisak znanstvenih časopisa. Naime, istraživanja koja su provedena na najčitanim dnevni novinama u Italiji, Španjolskoj, Francuskoj i SAD-u pokazala su da se 84 % svih objavljenih članaka vezanih uz znanost temelji na objavama za tisak koje su izdali znanstveni časopisi.²⁴

Prvo, i zasad jedino takvo istraživanje u Hrvatskoj provele su Marija Brajdić Vuković i Adrijana Šuljok. Analizirale su *Jutarnji list* i *Večernji list* u razdoblju od 31. prosinca 2004. do 28. veljače 2005. godine. Njihove su teze bile da se udio članaka o znanosti neće bitno razlikovati od rezultata dobivenih u inozemnim istraživanjima; da ne postoji razlika između *Jutarnjeg lista* i *Večernjeg lista* u količini i načinu pokrivanja znanstvenih tema; da će se najviše članaka odnositi na biomedicinsko područje te da će prikaz znanosti biti marginaliziran. Istraživanjem su potvrdile sve navedene hipoteze. Naime, rezultati su pokazali sličnost s onima u inozemstvu. Tijekom analiziranog razdoblja, oba su lista svakodnevno objavljivala članke sa znanstvenom tematikom pri čemu

²³ Usp. Marija BRAJDIĆ VUKOVIĆ, Adrijana ŠULJOK, Slika znanosti u dnevnom tisku: popularizacija ili marginalizacija?, u: Katarina PRPIĆ (ur.), *Elite znanja u društvu (ne)znanja*, Zagreb, Institut za društvena istraživanja, 2005, 291-321: 293.

²⁴ Usp. *isto*: 293.

je u Jutarnjem listu objavljeno više takvih članaka. Četvrtak i subota izdvajaju se kao dani u kojima ih je objavljeno najviše. To ne čudi budući da subotom u Večernjem listu izlazi prilog za politiku, kulturu i znanost *Obzor*, a četvrtkom Jutarnji list objavljuje prilog *Bestseller* unutar kojeg donose prikaze znanstvenih publikacija. Dobiveni rezultati potvrdili su i tezu da se najviše članaka odnosi na biomedicinsko područje (30 %), zatim slijede društvene pa humanističke i prirodne znanosti. Pritom treba naglasiti da su vijesti iz društvenih i humanističkih znanosti puno bolje prezentirane, dok se onima iz biomedicine i prirodnih znanosti ne zna ni podrijetlo ni autor. Kao najzastupljenija vrsta članaka javljaju se znanstvene vijesti. Čak 60 % ukupnih članaka napisano je u toj formi.²⁵ Najveći dio takvih vijesti objavljen je u ozbiljnim rubrikama, a to su one »čiji su sadržaj primarno vijesti ili analize dnevnih društveno - političkih događaja«. ²⁶ U odnosu na Jutarnji list, Večernji list ima puno veći udio nepotpisanih članaka te članaka bez navedenih izvora informacija, citiranog mišljenja stručnjaka i slično. Na temelju svega navedenog znanstvenice su zaključile da »znanost u hrvatskom društvu djeluje kao zanemarena, usudujemo se reći, marginalizirana tema koja rijetko koga zanima«. ²⁷ Iako ističu da dnevne novine nisu dužne znanstveno obrazovati prosječne čitatelje, smatraju da ako žele pružiti kvalitetne informacije moraju voditi računa o informiranju javnosti o važnim znanstvenim činjenicama. »Ako igdje, onda upravo u tom aspektu prezentiranja znanosti, urednici i novinari dnevnih listova trebali bi prepoznati svoju nezaobilaznu ulogu, pa i svoju neupitnu odgovornost«. ²⁸

3. Visokoškolsko obrazovanje u Republici Hrvatskoj

Prema popisu stanovništva iz 2001. godine u Hrvatskoj je tek 13 % stanovništva visokoobrazovano. Iako se može pretpostaviti da je taj postotak trenutno nešto viši, i dalje zaostajemo za europskim prosjekom koji je 2001. godine iznosio 20 %.²⁹

Glavna je pak poveznica znanosti i obrazovanja činjenica da je čak 60-ak posto istraživača zaposleno na sveučilištima, tj. u sektoru visoke naobrazbe.³⁰

²⁵ Treba napomenuti da su znanstvenice znanstvenu vijest definirale kao »vijest koja donosi rezultat znanstvenog istraživanja, prenosi informacije vezane uz neki znanstveni događaj (npr. znanstveni skup), predstavlja znanstveni rad odnosno knjigu, ili donosi portret znanstvenika, i/ili tema iz pojedinog znanstvenog područja«. (Usp. isto: 298.)

²⁶ Isto: 302.

²⁷ Isto: 320.

²⁸ Isto: 321.

²⁹ Usp. VLADA REPUBLIKE HRVATSKE - URED ZA STRATEGIJU RAZVITKA REPUBLIKE HRVATSKE, *Odgoj i obrazovanje – Bijeli dokument o hrvatskom obrazovanju*, Zagreb, 2001.

³⁰ Usp. Katarina PRPIĆ, Društvena podcijenjenost znanosti i razvoj hrvatskog istraživačkog potencijala, *Društvena istraživanja*, 12 (2003) 1-2, 45-68.

Uz to, valja navesti da je Sveučilište u Zagrebu najproduktivnije u publiciranju znanstvenih radova. Naime, čak polovica znanstvenih publikacija objavljenih u razdoblju od 1991. do 2001. godine pripisuje se upravo tom Sveučilištu.³¹

U Republici Hrvatskoj djeluje oko 130 visokih učilišta. Visoka učilišta su sveučilišta, veleučilišta i visoke škole sa svim svojim sastavnicama. Ima 7 sveučilišta: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Sveučilište u Zagrebu, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli, Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Zadru, Sveučilište u Splitu i Sveučilište u Dubrovniku. Ima 16 veleučilišta, od čega trinaest javnih i dva privatna, te 28 visokih škola, od čega su tri javne i dvadeset i pet privatnih³². Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti je 2002. godine donijela «*Deklaraciju o znanju*» kojom ukazuje »na važnost znanja kao glavne poluge razvoja, te razvitak obrazovanja i znanosti prema svjetskim kriterijima kvalitete, kao prvi korak na putu prema društvu znanjaka.³³ Dvije su godine kasnije, 2004., Vlada i Nacionalno vijeće za konkurentnost predstavili »55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske« te su istaknuli da se ostvarivanje tih ciljeva temelji na obrazovanju za rast i razvoj te da je znanje temeljna proizvodna snaga u ljudskom društvu i glavni uvjet uspješnosti.³⁴ Sve to ukazuje na važnost obrazovanja, posebice visokoškolskog, u današnjem društvu. Upravo se stoga tom segmentu obrazovanja treba posvetiti najviše važnosti u javnosti, posebice u medijima.

3.1. Bolonjski proces

»Europsku uniju jamačno tvore i carinska unija, i zajednički ustav i mnogo drugoga, ali sve to prije svega tvore ljudi. Ako se želi postići da svi segmenti ujedinjene Europe djeluju uravnoteženo i usklađeno, ali i ako se želi izgraditi minimum europskog podidentiteta [...] tada tim Europljanima valja pružiti obrazovni sustav koji će ići za tim ciljevima. Upravo je takav način razmišljanja doveo do zamisli o stvaranju Europskog prostora visoke naobrazbe. Praktičnu provedbu tog nadasve zahtjevnog projekta u nas i u ostalim europskim zemljama popularno se naziva Bolonjskim procesom.«³⁵

Rektori brojnih europskih sveučilišta, uključujući i tadašnjeg rektora Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. sc. Vladimira Stipetića, potpisali su 1988. godine Povelju europskih sveučilišta. U navedenoj je Povelji prvi put istaknuta zami-

³¹ Usp. Ante SIMONIĆ, Položaj i perspektive znanosti i visoke naobrazbe u Hrvatskoj, *Društvena istraživanja*, 12 (2003) 1-2, 69-92.

³² Usp. Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=6511&sec=2254>, (05.04.2009).

³³ Usp. VLADA REPUBLIKE HRVATSKE, *Prijedlog strategije za obrazovanje odraslih*, Zagreb, 2004: 2.

³⁴ Usp. *isto*: 2.

³⁵ Mirjana POLIĆ BOBIĆ, *Prvi koraci u Bolonjskom procesu*, Zagreb, Sveučilište u Zagrebu, 2005: 9.

sao o stvaranju europskog prostora visoke naobrazbe. Potom je uslijedilo donošenje i drugih važnih dokumenata. Među njima, najvažnija je *Zajednička deklaracija europskih ministara naobrazbe* koja se popularno naziva Bolonjska deklaracija, a potpisalo ju je 29 europskih zemalja. »Ta je deklaracija naglasila potrebu za osnaživanjem intelektualne, kulturne, društvene, znanstvene i tehnološke dimenzije europskog društva, odnosno za stvaranjem Europe znanja. Naglasila je potrebu da europsko visoko školstvo bude konkurentnije, osobito u odnosu na sjevernoameričko.«³⁶ Hrvatska ju je potpisala 2001. godine te je time preuzela obvezu da svoje visoko školstvo prilagodi njezinim zahtjevima i načelima.

3.2. Ciljevi Bolonjske deklaracije

Države koje su potpisale Deklaraciju složile su se da će u razdoblju od 2000. do 2010. godine provesti konkretne mjere s ciljem stvaranja jedinstvenoga europskog visokoškolskog prostora.³⁷ »Europa znanja danas je prepoznata kao nezamjenjiv čimbenik društvenog i ljudskog razvoja i kao važna sastavnica učvršćenja i obogaćenja pripadnosti Europi, sposobna da svoje građane pripremi za izazove novog tisućljeća. [...] Obrazovanje i suradnja u obrazovanju prepoznati su kao iznimno važni za razvijanje i jačanje stabilnih, miroljubivih i demokratskih društava, posebice imajući u vidu stanje na jugoistoku Europe.«³⁸

4. Metodologija istraživanja

Svakodnevno smo svjedoci brojnih senzacionalističkih napisa u medijima te je u novinama sve teže pronaći neki malo ozbiljniji članak. Upravo smo stoga ovim istraživanjem htjeli istražiti na koji način mediji, točnije dnevni tisak, izvještava o visokoškolskom obrazovanju. Budući da, prema našim saznanjima, u Hrvatskoj ovakva istraživanja nisu provedena, smatramo da će rezultati istraživanja pokazati zanimljive podatke o načinu na koji novinari izvještavaju o ovoj temi. To će biti korisno za obje strane, kako za profesore, studente, visokoobrazovne institucije tako i za same medije. Na temelju rezultata obje bi strane mogle zaključiti što je potrebno popraviti u njihovu odnosu.

³⁶ Isto: 10.

³⁷ Postoji sedam takvih mjera. To su prihvaćanje sustava prepoznatljivih stupnjeva te uvođenje dodatka diplomu s ciljem promicanja zapošljavanja Europljana; prihvaćanje sustava naobrazbe koji se temelji na dva ciklusa: preddiplomskom i diplomskom; uvođenje bodovnog sustava ECTS; promicanje mobilnosti studenata i nastavnika; promicanje europske suradnje u brizi za kvalitetom te promicanje suradnje među visokoškolskim ustanovama.

³⁸ Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa, Bolonjska deklaracija, <http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=6187&sec=2273> (06. 04. 2009.)

U konačnici moglo bi doći do poboljšanja kvalitete novinarskih tekstova, od čega bi najviše koristi imali krajnji korisnici, ali i sami mediji koji bi na taj način vratili dio izgubljene vjerodostojnosti.³⁹ Upravo će stoga ovaj rad biti iznimno značajan za komunikološku teoriju i praksu. Njegova je važnost još i veća kada se uzme u obzir činjenica da u Hrvatskoj do sada nisu provedena istraživanja o prikazivanju visokog obrazovanja u medijima.

Mediji su danas ti koji nas, osim što nas zabavljaju, i obrazuju te iz njih saznajemo većinu informacija o našoj okolini. Upravo je stoga svrha ovog istraživanja ukazati na to da mediji premalo pišu o visokoškolskom obrazovanju te kada i pišu o njemu, čine to na senzacionalistički način, donoseći samo površne informacije bez neke dublje obrade. Sve što pišu, pišu s ciljem što bolje prodaje, a ne s ciljem informiranja i educiranja o ozbiljnim temama poput ove.

Osnovni je cilj istraživanja istražiti kvalitetu novinskih članaka o visokoškolskom obrazovanju te na taj način potvrditi sve postavljene hipoteze. Specifični je cilj istraživanja istražiti u kojim se rubrikama objavljuje najviše članaka o visokoškolskom obrazovanju, kakva je grafička oprema tih članaka, navodi li novinar u članku samo osnovne informacije ili i širi kontekst teme o kojoj piše, tko su najčešći izvori informacija te prema mjestu objave članka istražiti koliko važnost pridaju mediji temama o visokoškolskom obrazovanju.⁴⁰

Kao ključni pojmovi kod navedenih istraživačkih pitanja i hipoteza javljaju se sljedeći pojmovi: masovni mediji, visokoškolsko obrazovanje, grafička oprema, senzacionalizam, informacije te izvori. *Masovni mediji* su pojam koji označava sustave javnog informiranja, koji služe za širenje vijesti i audio-vizualnih sadržaja u svrhu informiranja, obrazovanja i zabave najširih slojeva stanovništva. Prema Zakonu o medijima mediji su: novine i drugi tisak, radijski i televizijski programi, programi novinskih agencija, elektroničke publikacije, teletekst i ostali oblici dnevnog ili periodičnog objavljivanja urednički oblikovanih programskih sadržaja.⁴¹ *Medijski senzacionalizam* je iskrivljavanje činjenica u svrhu postizanja senzacije.⁴² Pod *grafičkom opremom* podrazumije-

³⁹ Usp. Stjepan MALOVIĆ, *Vjerodostojnost novina*, Zagreb, Sveučilišna knjižara, 2007.

⁴⁰ Polazne hipoteze istraživanja bile su sljedeće:

- Hrvatski mediji ne pišu dovoljno o visokoškolskom obrazovanju u Hrvatskoj;
- Članci o visokoškolskom obrazovanju su površno obrađeni;
- Članci o visokoškolskom obrazovanju dobro su grafički opremljeni te je grafička oprema veća od samog teksta članka;
- Teme o visokoškolskom obrazovanju prikazane su na senzacionalistički način i ne ukazuju na stvarne probleme;
- Glavni izvori informacija o visokoškolskom obrazovanju su službene osobe Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa te drugih visokoobrazovnih institucija.

⁴¹ Usp. Stjepan MALOVIĆ, *Mediji i društvo*, Zagreb, Sveučilišna knjižara, 2007: 11-13.

⁴² Usp. Gordana VILOVIĆ, *Istraživačko novinarstvo, tabloidizacija i etika, Društvena istraživanja*, 12 (2003) 6, 957-974.

vaju se fotografije, ilustracije (crteži) te grafike poput tablica, grafova i mapa.⁴³ *Visokoškolsko obrazovanje* su »svi tipovi predmeta, ili skupovi predmeta (programi), vježbanje ili vježbanje za istraživanje na razini višoj od srednjoškolske, koji su priznati od strane ovlaštenih ustanova da predstavljaju njihov visokoškolski sustav. Visokoškolsko obrazovanje se izgrađuje na razini kompetencije, znanja i vještina općenito usvojenih kroz srednjoškolsko obrazovanje.«⁴⁴ *Informacija* je u novinarskom smislu proces prenošenja određenog znanja, tj. kao obavijest, vijest ili novost. Posljednji je izraz za novinarstvo najznačajniji jer naglašava bit informacije: ona povećava stupanj znanja osobama kojima se dostavlja, za njih ona predstavlja nešto novo – novost. Informacije ne postaju vijest sve dok ih informativni mediji ne predstavljaju kao vijest.⁴⁵ Pod *izvorom* informacija podrazumijeva se osobu ili mjesto iz kojih novinar saznaje informacije na temelju kojih piše svoje vijesti.⁴⁶

Istraživanje smo proveli na dvjema dnevnim novinama – Večernjem listu i Jutarnjem listu. Analizom smo obuhvatili dva razdoblja: prvo od 03. do 23. listopada 2005. te drugo od 30. lipnja do 20. srpnja 2008. godine. Razlog tome je što smo smatrali da će mediji upravo u tom razdoblju najviše izvještavati o visokoškolskom obrazovanju te provođenju bolonjskog procesa u visokoškolskim institucijama. Prvim razdobljem obuhvatili smo početak nastave na fakultetima prve godine kada je uveden bolonjski sustav. Drugim smo razdobljem obuhvatili kraj prvog stupnja I. generacije bolonjskih studenata te podjelu prvostupničkih diploma. Uzorak je činilo 40 izdanja dnevnih novina. Osnovna jedinica analize bio je novinarski prilog. Ukupno su selektirana 83 novinarska priloga o visokoškolskom obrazovanju.

Istraživanje smo proveli koristeći se metodom analize sadržaja. U tu smo svrhu, na temelju postavljenih hipoteza, sastavili matricu čije smo kategorije podijelili na pet dijelova. Prvi dio sadrži osnovne značajke članka o visokoškolskom obrazovanju. To su kategorije o danu objave članka, rubrici te stranici na kojoj je članak objavljen, vrsti članka, mjestu objave članka te autoru članka. U drugom smo dijelu analizirali grafičku opremu članka. Taj su dio činile kategorije o vizualnoj prezentaciji članka, povezanosti te o odnosu teksta i grafičke opreme. Treći set činile su karakteristike naslova članka: odgovaraju li naslovi sadržaju teksta, najavljuje li se tekst na naslovnoj stranici, kakav je tip naslova te kakva je vrijednosna orijentacija naslova. U četvrtom smo dijelu analizirali temu i funkciju članka, dubinu obrade teme, novinarov pristup i poznavanje teme o kojoj piše. U posljednjem, petom dijelu, analizirali smo

⁴³ Usp. Stjepan MALOVIĆ, *Osnove novinarstva*, Zagreb, Golden marketing – Tehnička knjiga, 2005.

⁴⁴ Prirodoslovno – matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, *Rječnik pojmova*, http://www.pmf.hr/ects/ects_rjecnik.htm (18. 04. 2009.)

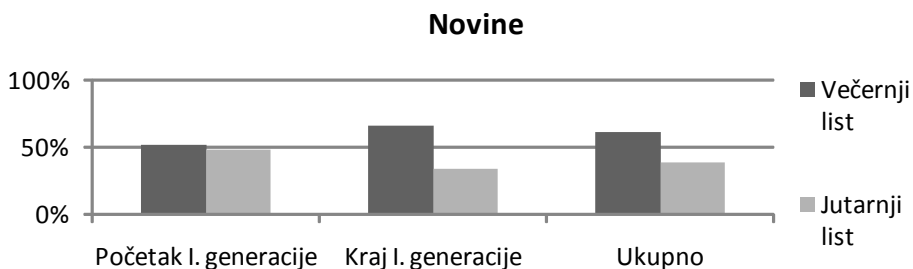
⁴⁵ Usp. kao u bilješci 43: 188.

⁴⁶ Usp. *isto*: 147-154.

osnovne značajke izvora o visokoškolskom obrazovanju. Taj su dio činile kategorije o broju izvora, nositeljima uloga tih izvora te značajkama neimenovanih izvora, čime smo cjelovito obuhvatili i zaokružili metodološke i analitičke pretpostavke i kriterije kojima se znanstveno pristupa, obrađuje i prezentira postignute rezultate.

5. Rezultati istraživanja

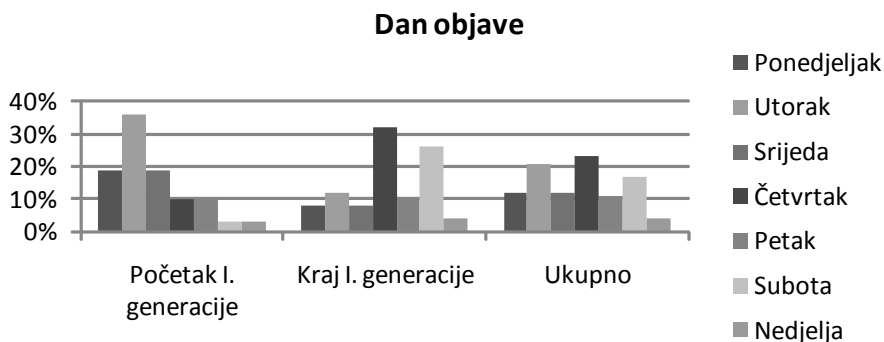
Od ukupnog broja analiziranih članaka (83) objavljenih u navedenom razdoblju, visoki postotak od 61 % objavljeno je u Večernjem listu. Naime, dok su na samom početku prve generacije bolonjskih studenata oba lista o tome gotovo podjednako izvještavala, tri godine kasnije je Večernji list o navedenoj temi objavio gotovo dvostruko više članaka od Jutarnjeg lista. Iako se prema tim rezultatima stječe dojam kako Večernji list puno više pažnje posvećuje temama o visokoškolskom obrazovanju, treba naglasiti da je dobivena postotna razlika rezultat brojnih izvještaja Večernjeg lista o prijemnim ispitima i prosvjedima studenata zbog studentskog smještaja, a ne toliko o samom bolonjskom procesu i obrazovanju, pa su zainteresirani čitatelji, na neki način, ostali nedovoljno informirani o toj važnoj temi.

Grafikon 1. Prosječan broj članaka objavljenih u Jutarnjem listu i Večernjem listu
Chart 1. Average number of articles published in Jutarnji list and Vecernji list

Što se tiče dana objave, utorak, četvrtak i subota izdvajaju se kao dani u kojima se javlja najviše članaka o visokoškolskom obrazovanju. Vrlo se lako može objasniti zašto baš ti dani. Budući da smo analizirali prva tri tjedna nastave na fakultetima, a većina je članaka objavljena u prvom tjednu analize, prva tri dana nastave mediji su najviše izvještavali o visokoškolskom obrazovanju, točnije o uvođenju bolonjskog procesa i poteškoćama pri njegovu provođenju, o čemu će više riječi biti kasnije. U tome, naravno, prednjači utorak kada su analizirani mediji većim brojem članaka donosili izvještaje o prvome danu nastave na fakultetima nakon uvođenja bolonjskog procesa, o gužvama, reakcijama službenih predstavnika fakulteta, o nedostatku prostora i slično. U odnosu na ta prva tri tjedna nastave, na samom kraju prve generacije

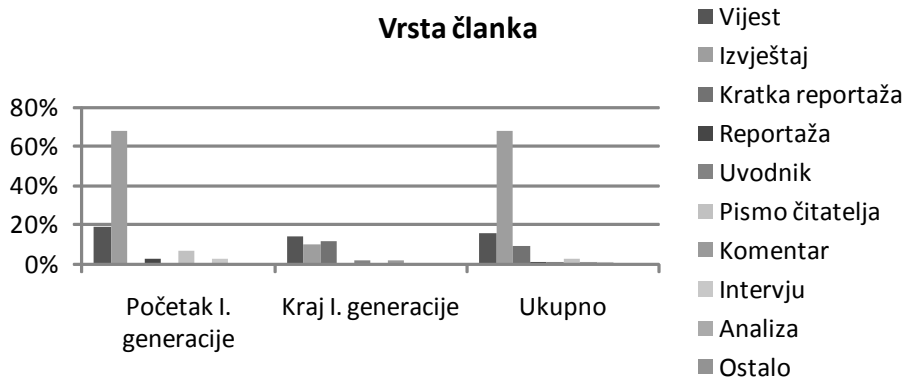
bolonjskih studenata četvrtak i subota su bili dani s najviše objavljenih članaka o visokoškolskom obrazovanju. Razlog tome su studentski prosvjedi i prijemni ispiti održani u srijedu te dodjeljivanje prvostupničkih diploma studentima Fakulteta elektrotehnike i računarstva u subotu, 12. srpnja 2008. godine.

Grafikon 2. Prosječan broj objavljenih članaka o visokoškolskom obrazovanju prema danima u tjednu

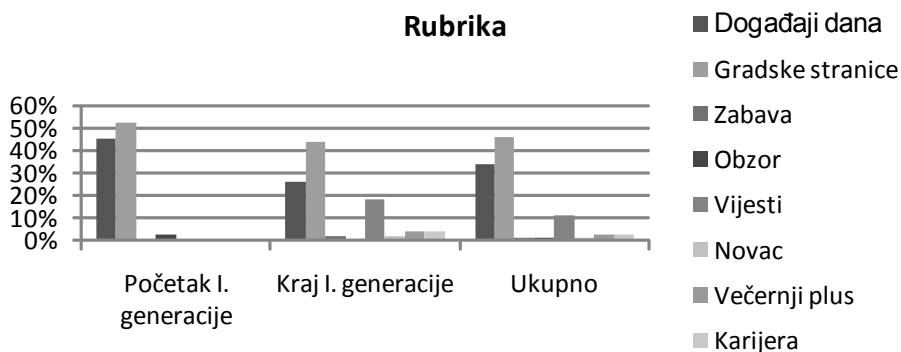
Chart 2. Average number of published articles referring to higher education according to the days in the week

Pri izvještavanju o visokoškolskom obrazovanju, novinari koriste najčešće i, što se obrade tiče, najlakše novinarske vrste – vijesti i izvještaje. Od ukupnog broja članaka čak 84 % njih otpada na te dvije novinarske vrste, od toga 68 % na izvještaj, a 16 % na vijesti. Pri tome treba napomenuti da smo pri obradi podataka pod vijesti podrazumijevali vijesti do 10 redaka teksta, a sve više od toga smo svrstavali u kategoriju izvještaja. Razočaravajuće je da nijedan članak nije objavljen u zahtjevnijoj novinarskoj formi, poput analize ili komentara. Smatramo da bi analitičkim člancima novinari publici puno lakše objasnili i dočarali, pogotovo u prvom analiziranom razdoblju, što je uopće bolonjski proces, te s kakvim se poteškoćama i zašto fakulteti susreću. Objavljivanjem suhoparnih informacija o svemu navedenom, smatramo da prosječni čitatelj nije mogao, koristeći se samo informacijama iz medija, shvatiti što je uopće bolonjski proces te što se njime pokušava postići. Za pohvalu je što je ipak određeni broj članaka objavljen u formi reportaže u kojoj su, u ipak nešto opsežnijem opsegu, obrađene teme o visokoškolskom obrazovanju. U skladu s navedenim podacima su i rezultati o okviru članka. Naime u 94 % slučajeva on je bio informativan, a u samo 6 % evaluacijski.

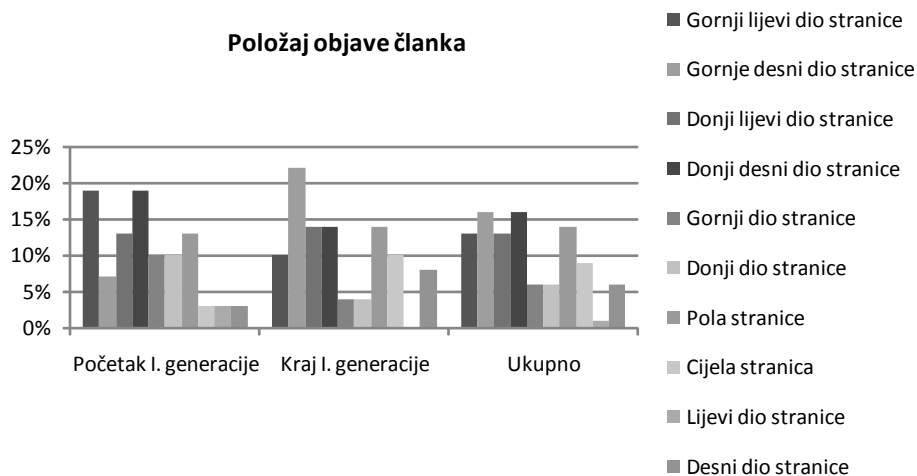
Grafikon 3. Prosječan broj članaka o visokoškolskom obrazovanju prema vrsti članka
 Chart 3. Average number of articles referring to higher education according to the category of the article

Najveći broj članaka o visokoškolskom obrazovanju, njih 46 %, objavljen je na gradskim stranicama u kojima se donose vijesti o događajima s područja, u ovom slučaju, grada Zagreba i bliže okolice. Jedna trećina takvih članaka objavljena je u rubrici *Događaji dana / Vijesti* u kojoj se donose najvažniji događaji iz Hrvatske. Iako su to najčešće vijesti iz politike i gospodarstva, toliki postotak članaka u toj rubrici pokazuje da mediji visokoškolskom obrazovanju pridaju veliku važnost te takve teme smještaju na prve stranice novina. Razočaravajući je podatak da je primjerice u Večernjem listu, u prilogu za politiku, kulturu i znanost - *Obzor* objavljen tek 1 % analiziranih članaka. Naime, u tom smo prilogu očekivali ipak nešto veći postotak članaka o visokoškolskom obrazovanju budući da je upravo on namijenjen ozbiljnijim temama, a posebice kulturi i znanosti.

Grafikon 4. Prosječan broj članaka prema rubrici u kojoj su objavljeni
 Chart 4. Average number of articles according to the section of publication

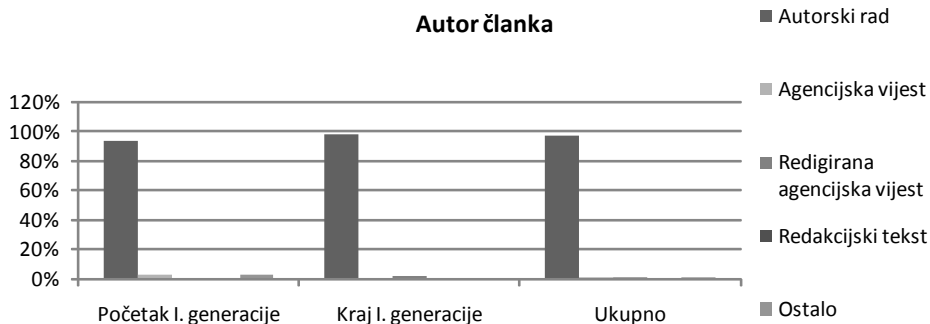
Brojna istraživanja o utjecaju medija na publiku uočila su da ljudi prvo u novinama pročitaju ono što se nalazi u gornjem desnom te u donjem lijevom dijelu stranice. Stoga urednici novina upravo na te pozicije smještaju najvažnije vijesti. Ako je suditi po tome onda su mediji, posebice u drugom analiziranom razdoblju, temama o visokoškolskom obrazovanju posvećivali veliku pažnju. Naime, kao što je iz grafikona br. 5. vidljivo, najveći je broj članaka objavljen upravo na tim pozicijama. U tom su razdoblju mediji najviše pisali o bolonjskom procesu, što znači da su uvidjeli njegovu važnost i značenje. U oba analizirana razdoblja gotovo trećina članaka objavljena je na najčitanijim područjima novina. Da mediji veliku važnost pridaju visokoškolskom obrazovanju pokazuju i rezultati prema kojima je čak 30 % članaka objavljeno na pola stranice, odnosno na cijeloj stranici. Osim toga, većina takvih članaka objavljena je na prvih pet stranica novina, a upravo su to najčitaniji položaji u novinama.

Grafikon 5. Položaj objave članka
Chart 5. Position of the article in the newspapers

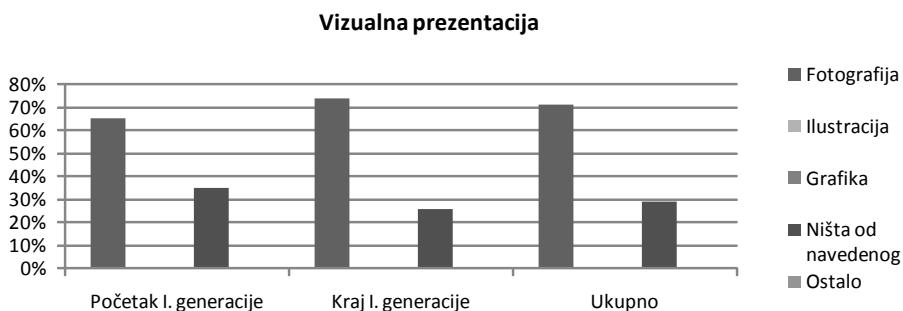
Kao autori članaka o visokoškolskom obrazovanju najčešće se potpisuju novinari, i to u 97 % slučajeva. Pri tome treba naglasiti da su te članke najčešće potpisivali isti novinari pri čemu čudi površnost obrade tih članaka, o čemu će više riječi biti kasnije. Tek neznatan broj članaka javlja se u obliku agencijske, odnosno redigirane agencijske vijesti. Nijedan analizirani članak nije bio nepotpisan.

Grafikon 6. Autori članaka o visokoškolskom obrazovanju
Chart 6. Authors of the articles referring to higher education

Najveći broj članaka je grafički dobro opremljen. Naime, u 71 % slučajeva članci su opremljeni fotografijama, bilo jednom ili više njih. Razočaravajući je podatak da se novinari ni u jednom analiziranom članku nisu koristili grafikama, točnije tablicama i grafovima. Naime, upravo je to najlakši način prezentiranja složenih tema publici. Analizirajući ova dva lista, uočili smo veliki broj članaka u kojima su se navodile različite usporedbe o zaradama fakulteta, o brojevima studenata na fakultetima te brojevima prijavljenih za prijemne ispite i upisnih kvota. Takvi su članci primjer u kojima je upotreba grafikona i više nego poželjna. Naime, dokazano je da ljudi lakše percipiraju i uspoređuju brojeve ako su im prikazani u grafikonima, nego što to čine iščitavajući članak.⁴⁷ Zašto novinari izbjegavaju korištenje takve grafičke opreme, teško je procijeniti. U ostalih 29 % slučajeva članci nisu grafički opremljeni. Oni članci koji su bili grafički opremljeni, u gotovo 90 % slučajeva su se te fotografije djelomično ili u potpunosti odnosile na sam sadržaj teksta, u deset posto nisu, a u pet posto slučajeva je to bilo teško odrediti.

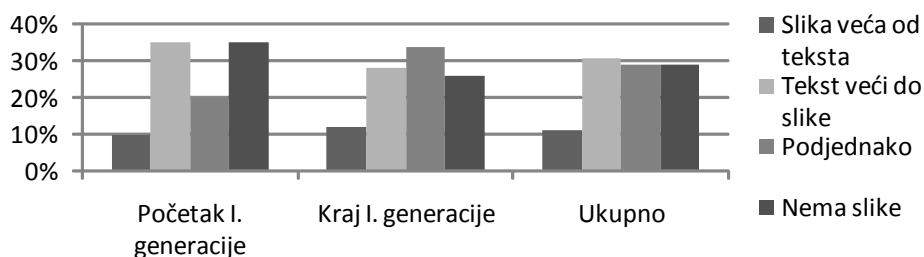

Grafikon 7. Vizualna prezentacija članaka o visokoškolskom obrazovanju
Chart 7. Visual presentation of the higher education articles

⁴⁷ Usp. isto: 349.

U najvećem broju slučajeva tekst članka je veći od grafičke opreme članka, u našem slučaju od fotografija, budući da druga grafička oprema nije korištena. U čak 29 % slučajeva fotografija i tekst su jednake veličine. Isti je postotak članaka bez grafičke opreme, a najmanji je postotak (11 %) onih članaka u kojima je fotografija veća od samog teksta. Treba uočiti da je u prvom razdoblju analiziranja novina bio puno veći broj članaka bez grafičke opreme, nego što je to bio slučaj u drugom analiziranom razdoblju. U drugom se analiziranom razdoblju smanjio i postotak onih članaka u kojima je sam tekst bio veći od fotografije, a povećao se postotak onih članaka u kojima je takav odnos bio podjednak. Također, u drugom se razdoblju smanjio i postotak članaka bez grafičke opreme.

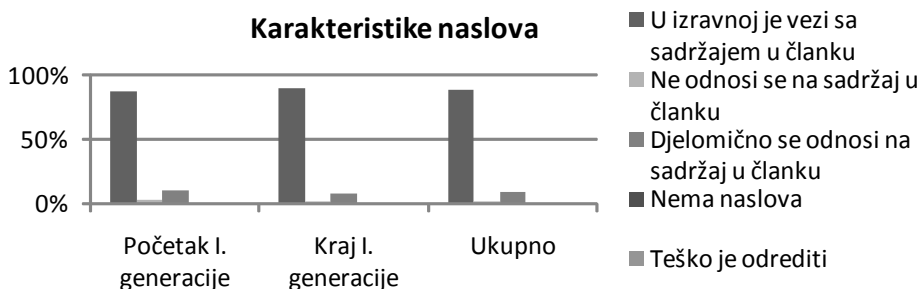
Odnos teksta i grafičke opreme

Grafikon 8. Odnos teksta i grafičke opreme
Chart 8. Relation between the text and the graphics

Kao što je iz grafikona broj 9. vidljivo, u gotovo dvije trećine analiziranih članaka naslov je bio u izravnoj vezi sa sadržajem članka. U samo 10 % slučajeva se naslov djelomično odnosio na sadržaj u članku, a kod 2 % je bilo teško odrediti odgovara li naslov sadržaju u tekstu. Prema rezultatima istraživanja naslovi su najčešće neutralni. Gotovo je podjednak postotak onih članaka u kojima su naslovi bili izrazito negativni (9 %), odnosno pozitivni (7 %).

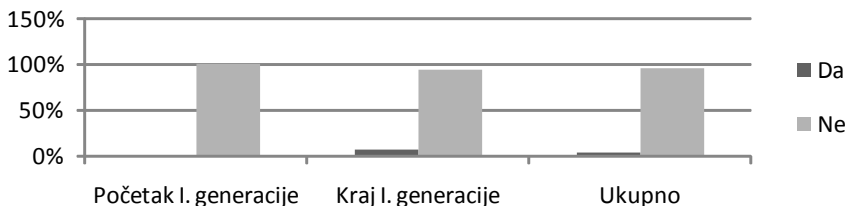
Karakteristike naslova

Grafikon 9. Karakteristike naslova članka
Chart 9. Characteristics of the article titles

Naslovne stranice su najvažniji dio svakih novina, kako dnevnika, tako i tjednika, dvotjednika, mjesečnika itd. One su te koje svojim zanimljivim i intrigantnim naslovima i fotografijama trebaju privući čitatelje i potaknuti ih da kupe novine. A upravo je to i cilj svakog izdavača – prodati što veći broj novina. Očito da prema shvaćanju urednika teme o visokoškolskom obrazovanju nisu dovoljno intrigantne i zanimljive. Naime, kao što je i iz grafikona vidljivo, članci o visokoškolskom obrazovanju se gotovo uopće ne najavljuju na naslovnica. Svoje mjesto na naslovnoj stranici pronašlo je tek 4 % takvih članaka.

Najava teksta na naslovnoj stranici

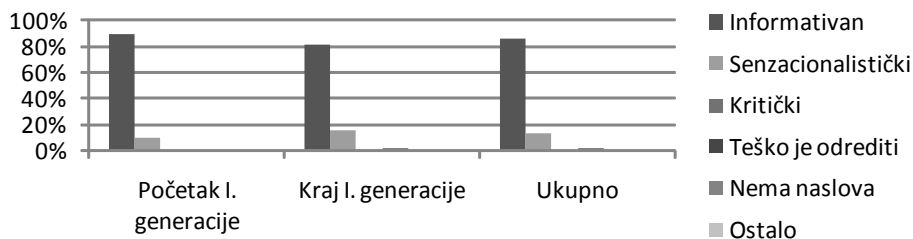

Grafikon 10. Prosječan broj članaka koji je bio najavljen na naslovnoj stranici

Chart 10. Average number of articles mentioned on the front page

Prema rezultatima našeg istraživanja, naslovi su najčešće informativni. Zabrinjavajuće je da mediji čak ni kod ozbiljnih tema ne mogu bez senzacionalizma. Naime, u 13 % slučajeva naslovi su senzacionalistički. Uspoređujući rezultate prvog i drugog analiziranog razdoblja, uočava se da je pojava senzacionalističkih naslova veća u drugom razdoblju i to za, ne malih, 6 %.

Vrsta naslova

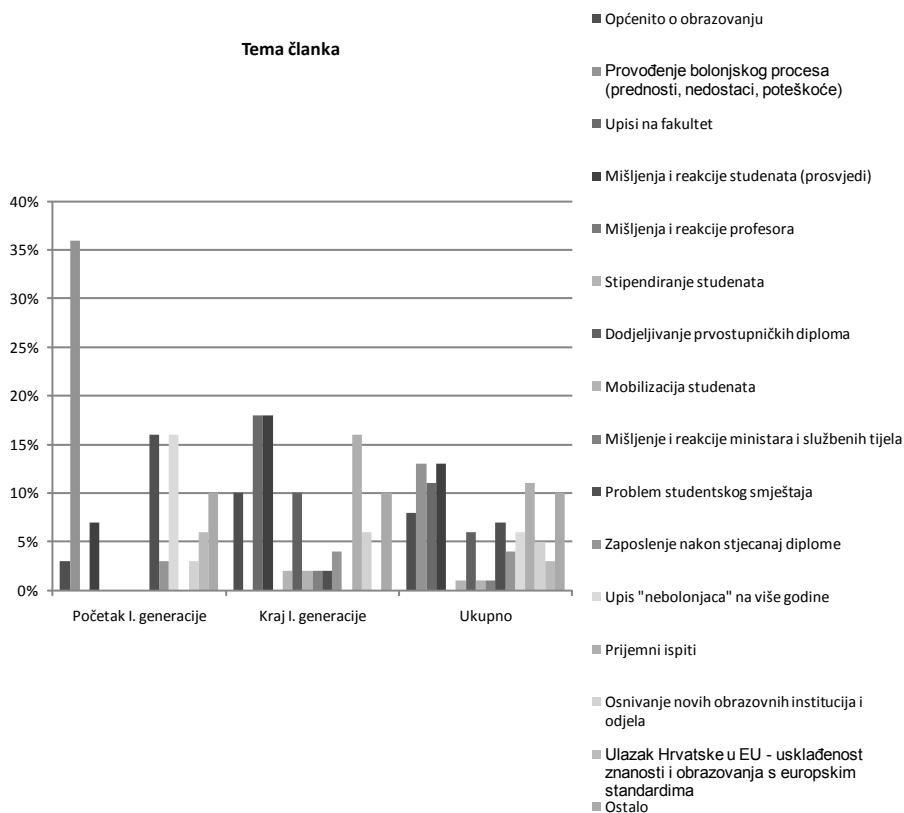
Grafikon 11. Prosječan broj članaka o visokoškolskom obrazovanju prema vrsti naslova

Chart 11. Average number of articles referring to higher education according to the type of the title

Ovom ćemo dijelu istraživanja posvetiti više pažnje. U prvom analiziranom razdoblju, kojim smo obuhvatili prva tri tjedna nastave na fakultetima nakon uvođenja bolonjskog procesa, rezultati pokazuju da su Večernji list i Jutarnji list daleko najviše izvještavali o provođenju bolonjskog procesa – o njegovim

prednostima i nedostacima te poteškoćama s kojima su se susretali fakulteti prilikom prilagodbe tom procesu. Unatoč velikom postotku izvještavanja o toj temi (35 %), smatramo da prosječni čitatelj koji nije koristio i druge izvore informacija, iz svega navedenog nije mogao shvatiti ni što je bolonjski sustav, ni zašto je uveden, koje su njegove prednosti i slično. Naime, mediji su tih dana izvještavali samo o gužvama na fakultetima te predavanjima u tri smjene i vikendima zbog prilagodbe bolonjskom procesu koji nalaže rad s manjim grupama studenata. Uočili smo i da mediji dan za danom objavljuju potpuno iste informacije bez dodatnih novosti. Podržavamo pravilo da ljudi bolje pamte i razumiju kad im se ponovi nekoliko puta, ali u ovom slučaju nisu imali što upamtiti jer su im novinari dali samo beskorisne informacije. Smatramo da nedostatak prostora na fakultetima zaista jest problem i da o njemu treba izvijestiti javnost, no to nije bio jedini problem i jedina tema o kojoj je tih dana trebalo izvještavati. U tom su razdoblju mediji dosta pisali i o problemu studentskog smještaja te o upisima »nebolonjaca« na više godine. Manji broj članaka bio je posvećen i osnivanju novih obrazovnih institucija i odjela te pregovorima o ulasku Hrvatske u Europsku uniju, točnije usklađenosti hrvatskog obrazovanja i znanosti s europskim propisima.

U drugom analiziranom razdoblju, kojim smo obuhvatili završetak prvog stupnja I. generacije bolonjskih studenata u kojima su im se dodjeljivale prvostupničke diplome, nijedan članak nije bio posvećen bolonjskom procesu, izuzev dodjele samih diploma. Iako smo smatrali da će upravo zbog završetka prvog stupnja studija jedne generacije, mediji više izvještavati o samom bolonjskom procesu, o djelovanju i napretku u posljednje tri godine, što se sve učinilo, a što nije, kakvi su daljnji planovi i slično, takva je reakcija medija izostala. Nadalje, samo 10 % analiziranih članaka u tom razdoblju odnosilo se na dodjeljivanje prvostupničkih diploma. Sve su to bili članci s temeljnim informacijama tko je i zašto dobio diplomu, bez dublje obrade o značenju te diplome i mogućnosti zaposlenja s istom. Mediji su u ovom razdoblju i te kako podbacili što se tiče bolonjskog procesa. Očito su im teme o prosvjedima studenata zbog smještaja te prijemnim ispitima i upisima na fakultete bile puno zanimljivije, budući da čak 52 % analiziranih članaka otpada upravo na tu tematiku. U 10 % analiziranih članaka mediji su izvještavali općenito o obrazovanju, a mali se broj članaka odnosio i na mogućnosti zaposlenja nakon stjecanja diplome (4 %) te na osnivanje novih obrazovnih institucija i odjela (6 %). Neznatan je broj članaka bio posvećen stipendiranju i mobilizaciji studenata (4 %).

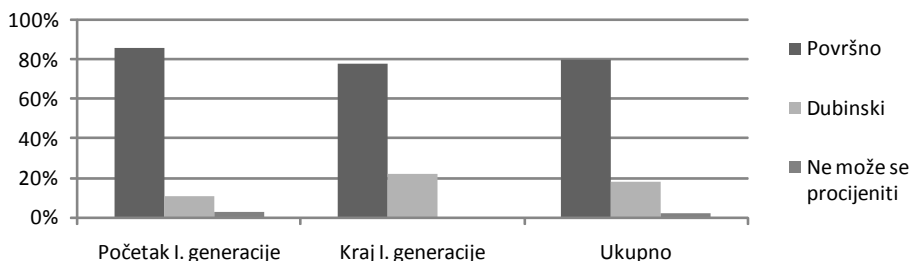

Grafikon 12. Tema članka
Chart 12. Topic of the article

Najveći je broj članaka o visokoškolskom obrazovanju obrađen površno i to u čak 80 % slučajeva. To znači da su novinari pružili samo osnovne informacije o onome o čemu su izvještavali. Stoga i ne čudi što je u gotovo dvije trećine slučajeva bilo teško procijeniti novinarovo poznavanje teme o kojoj piše. U samo 18 % analiziranih članaka novinari su temu dubinski obradili. Pri tome treba napomenuti da smo pod dubinski obrađenim člancima podrazumijevali članke u kojima su novinari obradili uzroke, posljedice i širi kontekst teme o kojoj su pisali. Iz grafikona je uočljivo da se broj dubinski obrađenih članaka povećao u drugom analiziranom razdoblju i to su uglavnom bile teme o prijemnim ispitima na fakultetima. Začuđujući je podatak da je tako mali broj članaka dubinski obrađen budući da su autori članaka o visokoškolskom obrazovanju gotovo uvijek isti novinari te su u jednoj četvrtini analiziranih članaka pokazali da dobro poznaju temu koju obrađuju. Razočaravajući je podatak da svoje znanje ne koriste češće kako bi istražili uzroke, posljedice i širi kontekst, u ovom slučaju, problema u visokoškolskom obrazovanju.

U 86 % slučajeva novinari su imali neutralan pristup temi koju su obrađivali. To je vrlo pozitivan rezultat budući da je jedno od temeljnih profesionalnih i etičkih novinarskih načela neutralno i objektivno izvještavanje.⁴⁸ S druge strane zabrinjava podatak da su u osam posto slučajeva novinari izrazito negativno pristupili temi koju su obrađivali. Velik dio takvih članaka je senzacionalistički. U njima su novinari otvoreno kritizirali visokoobrazovne institucije, bez mogućnosti druge strane da iznese svoje mišljenje.

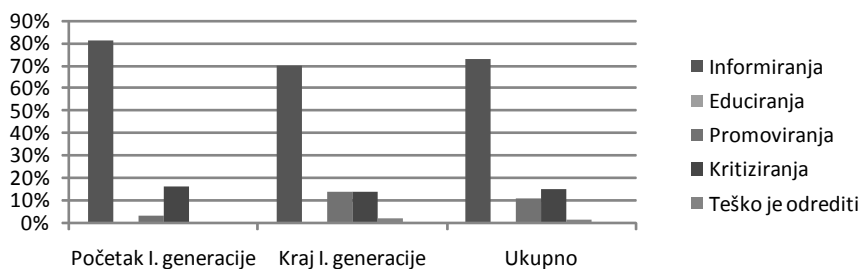
"Dubina" obrade teme

Grafikon 13. "Dubina" obrade teme
Chart 13. "Depth" of analysed topic

Glavna je funkcija članaka u analiziranom razdoblju bila informirati publiku. To je bila funkcija čak tri četvrtine njih. Funkciju kritiziranja imalo je 15 % analiziranih članaka, a 10 % njih promoviranja visokoškolskog obrazovanja. Treba uočiti i da je funkcija promoviranja porasla u drugom analiziranom razdoblju. Razočaravajući je podatak da nijedan članak nije imao funkciju educiranja publike. Budući da je tema ovog istraživanja visokoškolsko obrazovanje, i to praćenje bolonjskog procesa, o kojem šira javnost ne zna previše, upravo je educiranje trebala biti glavna funkcija članaka u analiziranom razdoblju.

Funkcija članka

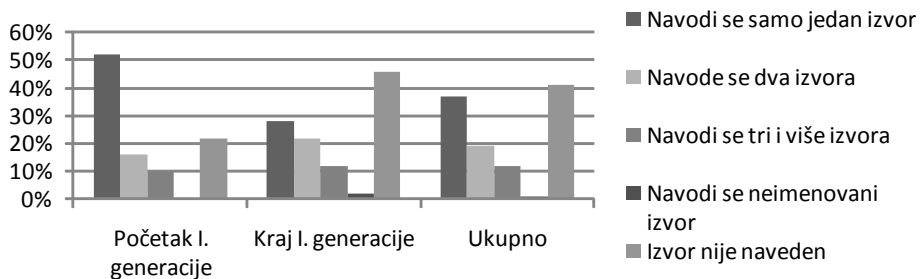

Grafikon 14. Funkcija članka
Chart 14. Function of the article

⁴⁸ Usp. Stjepan MALOVIĆ, Sherry RICCHIARDI, Gordana VILOVIĆ, *Etika novinarstva*, Zagreb, Izvori, 1998: 36.

Uz već navedena novinarska načela objektivnosti i neutralnosti, novinar se mora pridržavati još jednog načela, a to je »*audiatur et altera pars*«, odnosno »*neka se čuje i druga strana*«. Pri izvještavanju novinari uvijek moraju uzeti u obzir sve suprotstavljene strane, a ne samo jednu. Samo će na taj način postići objektivnost i neutralnost pri izvještavanju.⁴⁹ No, mediji su to pravilo u gotovo jednoj trećini analiziranih članka gotovo zanemarili. U čak 37 % slučajeva novinari su navodili samo jedan izvor informacija. Posebno su razočaravajući rezultati prvoga analiziranog razdoblja u kojem su se novinari u čak 52 % analiziranih članaka koristili samo jednim izvorom. Stanje je još gore kad se spomene činjenica da se kod gotovo polovice analiziranih članaka ne navodi izvor informacija. To znači da se novinari u velikoj mjeri oslanjaju na priopćenja za javnost budući da su upravo ona, najčešće, glavni izvor informacija kojima se novinari koriste. To je nedopustivo budući da novinari svaku informaciju moraju provjeriti iz najmanje dva neovisna izvora.⁵⁰ Samo će tako provjeriti vjerodostojnost informacije koju prenose krajnjim korisnicima. Ono što je ipak pohvalno je da broj članaka u kojima su se novinari koristili neimenovanim izvorima iznosi samo jedan posto, što je gotovo zanemarivo. Nadalje, kad su se i koristili neimenovanim izvorima, novinari su se samo djelomično na njih oslanjali.

Karakteristike izvora

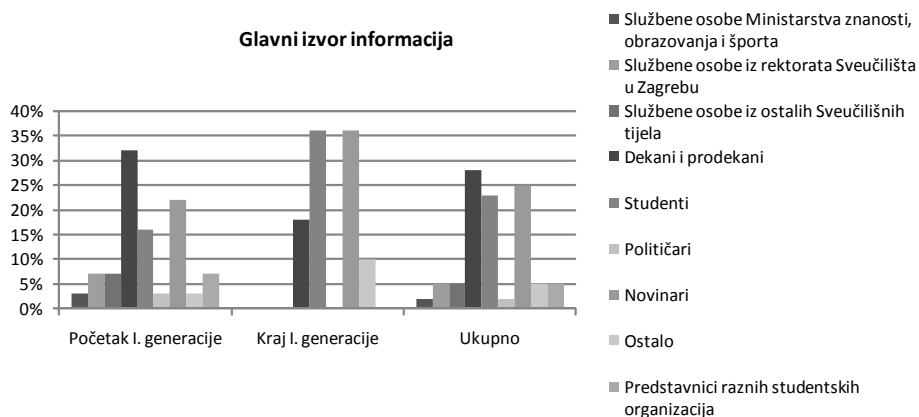
Grafikon 15. Karakteristike izvora informacija
Chart 15. Characteristics of the information source

U čak 28 % članaka izvor informacija bili su predstavnici fakulteta, točnije dekani i prodekani. Ohrabrujuć je i vrlo pozitivan podatak da su upravo oni glavni izvor informacija. Naime, za pretpostaviti je da su upravo to osobe koje mogu najkompetentnije govoriti o visokoškolskom obrazovanju. Dekani i prodekani najbolje poznaju stanje na matičnim fakultetima, a i vrlo su dobro upoznati s bolonjskim procesom i svime što on donosi. No, da situacija nije tako savršena pokazuje podatak da je u 25 % slučajeva glavni izvor informacija bio sam novinar. To znači da se novinar u članku ne poziva ni na jedan izvor.

⁴⁹ Isto: 48.

⁵⁰ Isto: 48.

Time se smanjuje vjerodostojnost članka i umanjuje njegova vrijednost. U gotovo četvrtini objavljenih članaka izvor informacija bili su studenti. To i ne čudi budući da su upravo studenti bili nositelji brojnih radnji u analiziranom razdoblju. Naime, osim studentskih prosvjeda o kojima su mediji naveliko pisali, u analiziranom razdoblju održavali su se i prijemni ispiti u kojima su upravo studenti bili glavni subjekti radnje, tj. protagonisti u novinskim člancima. Što se tiče spola, muškarci su puno češće izvor informacija. U čak 67 % slučajeva upravo su oni glavni izvor informacija, dok su žene to bile u samo 21 % slučajeva.

Grafikon 16. Nositelj uloge – glavni izvor informacije
Chart 16. Role holder – main source of information

Zaključak

Hrvatski mediji ne pišu dovoljno o visokoškolskom obrazovanju u Hrvatskoj. Upravo je to bila glavna teza s kojom smo krenuli u ovo istraživanje i koju smo, nažalost, potvrdili. U 40 izdanja analiziranih dnevnih novina objavljena su tek 83 članka o visokoškolskom obrazovanju. Od toga je čak 61 % članaka objavljeno u Večernjem listu. Budući da smo istraživanjem obuhvatili razdoblje u kojem su se u visokoškolskom obrazovanju događale brojne promjene (uvođenje bolonjskog procesa, početak nastave s brojnim problemima na fakultetima, studentski prosvjedi, dodjeljivanje prvostupničkih diploma, prijemni ispiti, upisi na fakultete) očekivali smo da će mediji obrazovanju posvetiti puno više prostora. Ipak, ohrabrujući je podatak da su članci o visokoškolskom obrazovanju objavljeni na pola, odnosno na cijeloj stranici, te da urednici članke o obrazovanju smještaju na najčitanije položaje u novinama (desno gore / lijevo dolje te na prvim stranicama novina). Pri izvještavanju o visokoškolskom

obrazovanju, novinari najčešće koriste najlakše novinarske vrste – vijesti i izvještaje. U tom je obliku objavljeno čak 84 % članaka. Nijedan članak nije objavljen u zahtjevnijoj novinarskoj formi, poput analize i komentara. Glavna je funkcija članaka informirati čitatelje.

Kada govorimo o grafičkoj opremi, dvije trećine članaka je opremljeno fotografijama koje, u pravilu, odgovaraju sadržaju teksta. Razočaravajući je podatak da novinari ni u jednom analiziranom članku nisu koristili tablice i grafove budući da oni uvelike pomažu pri pisanju o složenim temama kakva je bolonjski proces. U najvećem broju slučajeva tekst članka je veći od grafičke opreme članka čime smo opovrgnuli jednu od postavljenih hipoteza.

Članci o visokoškolskom obrazovanju gotovo se nikada ne objavljuju na naslovnim stranicama. Većina naslova je informativnog karaktera i odgovara sadržaju članka. Kada pišu o visokoškolskom obrazovanju mediji puno više pažnje posvećuju temama poput onih o upisima na fakultete, prijemnim ispitima, studentskim prosvjedima, nego onima u kojima ukazuju na probleme i promjene u visokoškolskom sustavu. Budući da je glavni interes našeg istraživanja bio praćenje razvoja bolonjskog procesa putem medija, unatoč velikom postotku izvještavanja o toj temi (35 %), smatramo da prosječni čitatelj koji se nije koristio drugim izvorima informiranja, iz svega navedenog nije mogao shvatiti što je točno bolonjski proces, što se njime namjerava postići, koje su njegove prednosti i nedostaci. Naime, u čak 80 % članaka pružene su samo osnovne informacije o visokoškolskom obrazovanju bez analiziranja uzroka, posljedica i šireg konteksta takvog stanja. Upravo je stoga bilo teško procijeniti koliko novinar poznaje temu o kojoj piše.

Zabrinjavajući je podatak da u gotovo trećini članaka o visokoškolskom obrazovanju novinari ne navode izvor informacija. Stanje je još gore kad se uzme u obzir da su u 37 % slučajeva novinari navodili samo jedan izvor informacija. Naime, jedna od temeljnih novinarskih obveza je poštivanje načela objektivnosti, a to će postići samo ako pri izvještavanju utvrdi sve činjenice i primijeni staro pravno pravilo »audiatur et altera pars«, odnosno »neka se čuje i druga strana«. Pohvalno je, ipak, da broj članaka u kojima su se novinari koristili neimenovanim izvorima iznosi samo jedan posto, što je gotovo zanemarivo. Glavni izvor informacija o visokoškolskom obrazovanju najčešće su predstavnici fakulteta, točnije dekani i prodekani. To je vrlo pozitivan rezultat. Naime, za pretpostaviti je da su upravo to osobe koje mogu najkompetentnije govoriti o visokoškolskom obrazovanju. Dekani i prodekani najbolje poznaju stanje na matičnim fakultetima, a i vrlo su dobro upoznati s bolonjskim procesom i svemu što on donosi.

U ovome radu već smo spomenuli da je znanje temeljna proizvodna snaga u ljudskom društvu i glavni uvjet uspješnosti. »Neprijeporno je da obrazovanje i odgoj bitno doprinose održivom nacionalnom razvoju, te poželjnom i trajnom razvoju pojedinca. Razvijene i uspješne zemlje drže sustav obrazovanja od naj-

višeg nacionalnog prioriteta, te primjenjuju one strategije razvoja obrazovanja i odgoja, koje najprimjerenije doprinose gospodarskom, socijalnom i kulturnom razvoju društva, te pojedinačnom boljitku svih njegovih članova. Stoga je posjedovanje znanja temelj ravnomjerne raspodjele svjetske moći i očuvanja nacionalne i pojedinačne slobode, blagostanja te kulture u najširem smislu.⁵¹ Upravo stoga treba poticati razvoj visokoškolskog obrazovanja i potaknuti ljude da ulažu u sebe i svoju naobrazbu. Kada bi imali više znanja i informacija o visokom obrazovanju, njegovim prednostima i mogućnostima koje im ono pruža, možda bi postotak visokoobrazovanih bio viši. A glavni izvor takvih informacija trebali bi biti upravo mediji, kojima je prvotna dužnost da uz informaciju i zabavu, pozornost posvete i formaciji svojih korisnika.

---

⁵¹ Kao u bilješci 33: 5.

Danijel Labaš & Lana Ciboci

The Bologna Process and higher education as seen through the eyes of the media

Summary

The media inundates us daily with topics including violence, crime, corruption, and numerous scandals, yet one of their basic duties is constantly being neglected and that of educating people about serious matters such as science, education and culture. Such themes are poorly and insufficiently represented in the media. Numerous researchers have analyzed such conditions and concluded that the primary reason is a result of the poor communication between scientists and journalists, as well as the lack of education amongst scientists in their communication skills which have been neglected in most high education institutions. The Bologna Process gained much attention within public circles, but not the media. By analyzing the published content of the most read daily newspapers, the *Večernji list* and the *Jutarnji list*, this article investigates the amount of attention the media had dedicated, and their manner of reporting in what was a major change in Croatian Higher Education. The results indicate that the Croatian media lacks commitment and dedication to higher education and that, even when they do, they only present basic information without analyzing the causes, consequences and wider context of such a condition/process.

Key words: media, science, high education, the Bologna Process, Večernji list, Jutarnji list